

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Térképtára

JANKÓ ANNAMÁRIA

A Hadtörténelmi Térképtár (továbbiakban: Térképtár) nagyságát tekintve az ország legnagyobb ilyen jellegű közgyűjteménye. Jelenlegi szervezeti formájában 1954-ben jött létre, anyagát napjainkban közel 400000 egyedi és sorozattérkép, atlasz, dombormű, szakkönyv, szakfolyóirat, filmnegatív és diafilm, légifotó stb. alkotja. 1992-óta a teljes anyag szabadon kutatható, beleértve az addig „Titkos” minősítésű, 1945 után készült katonai sorozattérképeket és légifotókat is.

A Térképtár anyagának gerincét két korábbi gyűjtemény alkotta:

- a bécsi Hadilevéltárból (Kriegsarchiv) az első világháború után a m. kir. Hadtörténelmi Levéltárba (később: Hadilevéltár) került a Magyarországot megillető anyag, mintegy 50000 darabból álló gyűjtemény;

- az I. világháború után alakult m. kir. Állami Térképészet (később Honvéd Térképészeti Intézet) mintegy 60000 darabból álló gyűjteménye.

A Térképtár anyagát a továbbiakban folyamatosan gyarapították kisebb, megszűnő gyűjtemények, hagyatékok anyagával, újonnan megjelent polgári és katonai sorozattérképekkel, egyedi térképekkel stb.

A Térképtár anyagának tagozódása

A Térképtár anyagának felosztása a bécsi Kriegsarchiv rendszerén alapul, mivel az anyagnak egy nagy része onnan származik, így eredeti beosztását megtarthatta; másrészt a rendszerbe gyakorlatilag némi módosítással mindenféle térkép besorolható. A térképek csoportosítása nagyobb területegységek és országok szerint történik (kontinensek – jelölésük A, B, C, D, E, F, ezen belül országcsoportok, országok – jelölésük római számokkal). A földrajzi-területi beosztáson túl tematikus megkülönböztetésre is sor került, három csoportot képezve (a, b, c):

- a) általános politikai, közigazgatási térképek;
- b) természetföldrajzi (hegy-vízrajzi, vízrajzi, geológiai stb.) térképek;
- c) szaktudományos (katonai menettérképek, út, posta, vasút, turista, néprajzi, határ stb.) térképek.

Az alábbiakban az egyes szakcsoportok részletesebb leírására kerítünk sort, kiemelve azokat a fontosabb anyagrészeket, amelyek az oktatásban, elsősorban a történelem- és földrajz oktatásban érdeklődésre tarthatnak számot, illetve amelyek a gyűjteményben nagyságukat vagy jelentőségüket tekintve kiemelkedők:

A I Égboltozati térképek.

A II Földtekék, világ- és földtérképek, földgömbök.

A III Történelmi atlaszok – több, mint 300 kötet, nagyság szerint csoportosítva (a-d-ig). Az atlaszok végigkísérik a 18. század elejétől a történelmi eseményeket: hétéves háború, napóleoni háborúk, olaszországi hadműveletek, városok, erődök atlasza, az I. és II. világháború katonai atlaszai. A 19. század második felétől megjelennek a főleg oktatási céllal készült iskolai atlaszok az ókori világról, középkorról, újkorról. Néhány jelentősebb magyar kiadású történelmi atlasz:

- Jausz György: *Történelmi-földrajzi iskolai atlasz*. I, II, III. kötet, 1870 körül (A III b 51).

- *Acsády-Brózik-Cherven: Történelmi iskolai atlasz.* 1899 (A III b 4)*
- *Kogutowitz Manó: Teljes földrajzi és történelmi atlasz.* 1912 (A III d 40).
- *Barthos-Kurucz: Iskolai atlaszok sorozata.* I, II, III. kötet, 1928, 1930 (A III b 20, 21, 22).

A IVT érkepek nagyobb földrészekről.

A V Földrajzi, szaktudományos atlaszok – közel 700 kötet, a Térképtár egyik legértékesebb anyaga. A csoportosítás itt is nagyság szerint történik (a-d). A legrégebb és legértékesebb atlaszok közül elsőként említendő *Ioan Honter Rudimentorum Cosmographico* című műve, 1600 körül, melynek térképészeti és földrajzi jelentősége is nagy (A V a 1). Az 1638-ban kiadott *Mercator* féle *Atlas Minor* érdekessége a régi térképek mellett a kötet végén elhelyezett névmutató (A V a 2). *Müller* 1693-ban kiadott műve a legrégebben kiadott katonai atlaszunknak tekinthető, amely Spanyolországtól Németalföldig ábrázolja az erődítéseket, korabeli hadszíntereket (A V a4). Jelentős atlaszaink még a 17. századból *Joannis Blaeu* 1662-ben kiadott Európa-atlasza (A V d 20), valamint *Johann Janssonius* 1630-ból való világatlasza, a *Mapparum Geographicarum* (A V d 28). Sok szép atlasz származik a 18. századból – így a *Sanson-* és *Homann-féle* világatlaszok.

Az első magyar kiadású atlaszok a 19. sz. elejéről valók, mint pl. *Budai Ézsás* világatlasza 1800-ból (A V a 10), illetve *Korabinszky A Magyar Királyság földrajzi atlasza* 1804-ből (A V a 11).

A szaktudományos atlaszok között megtalálható a múlt századi csillagászati atlaszoktól kezdve a tengerészeti, mezőgazdasági, geológiai, katonaföldrajzi, közlekedési és kereskedelmi, népességi stb. atlaszokon át a legújabb autóatlaszokig bezárólag minden.

A világ számos országából rendelkezünk nemzeti és regionális atlissal.

A VI A világra vonatkozó szaktudományos térképek.

B I a Európa (az egész földrész) politikai térképei – egyik legrégebbi térkép *Seutter* török időkből (1690-ből származó Európa térképe (B I a 2). E jelzet alatt találhatók az Európát ábrázoló történelmi falitérképek is; kiemelkedő színvonalúak *Barthos Indát-Kurucz György* Európát ábrázoló történelmi falitérképei, melyeket a két világháború között adtak ki (B I a 32-38, B I a 62).

B I b, d Európa hegy-vízrajzi, szaktudományos térképei.

B II a Európa: nagyobb területek, országcsoportok. Itt található több, Európa egy részére kiterjedő fontos sorozattérkép, mint a *Reymann-féle* 1:200000 méretarányú térképmű 1816-1892 között (B II a 35), az 1856-ból származó *Scheda-féle* térkép (1:576000 méretarány, B II a 21), az ennek a felnagyításával készített, 1:300000 méretarányos Európa térkép 1873-76 között (B II a 38).

B II b, c Európa: nagyobb területek hegy-vízrajzi, szaktudományos térképei.

B III a A Balkán-félsziget politikai térképei – több mint 400 térképmű* a Balkán-félsziget országainak politikai, közigazgatási felosztásáról. Érdekességgént kiemelhető egy 1864-ben készült Dobrudzsa-térkép, 99 szelvénylapon, 1:57600 méretarányban (B III a 204), és az 1909-ből származó szerb-bolgár határtérképek 1:75000 méretarányban (B III a 89/3).

B III b A Balkán-félsziget hegy-vízrajzi térképei – közöttük igen érdekes egy 20 lapos, kéziratos Duna térkép 1:100000 méretarányban 1779-ből (B III b 32).

B III c A Balkán-félsziget szaktudományos térképei.

B IV a Németország politikai térképei – több mint 500 mű ábrázolja a mai Németország területén volt fejedelemségeket, püspökségeket, illetve a mai Németországot. Legrégebbi térkép az *Apianus* által készített, Bajorországot ábrázoló *Chorographia Bavariae*, amely 1566-68 között készült fametszetű atlasz. Sok értékes kéziratos térkép származik a 17. és a 18. századból, a 19. századból pedig több részletes sorozattérkép, amely Németországot illetve annak egyes részeit ábrázolja.

B IV b Németország hegy-vízrajzi térképei.

B IV c Németország szaktudományos térképei – közel 300 térkép, zöme a múlt, illetve e századból. Sok közlekedési, postatérkép is található e jelzet alatt; említésre méltó egy 1764-ből származó postatérkép, jelmagyarázattal ellátva (B IV c 54).

B V a Franciaország politikai térképei – 150 mű, nagy részük a 18-19. sz.-ból. Több sorozattérképet is őrzünk, köztük említésre méltó *Cassini Carte Generale de la France*

című, 1:86400 méretarányos térképműve 1744-93 között, amely Franciaország első részletes felmérésén alapul (B V a 86).

B V b Franciaország hegy-vízrajzi térképei – érdekesség egy 58 szelvénylapos Alpok-térkép 1:80000 méretarányban, 1877-ből (B V b 18).

B V c Franciaország szaktudományos térképei.

B VI a, b, c

Nagy-Britannia politikai, hegy-vízrajzi, szaktudományos térképei.

B BII a Olaszország politikai térképei – több mint 250 térképmű; a legrégebbi 1640 körül Lucca tartományt tartalmazza *Hondius* feldolgozásában (B VII a 271). Több sorozattérkép ábrázolja részletesen a területet a múlt század második felétől – mint pl. az 1:100000 méretarányos *Grande Carta topografica del Regno D'Italia*, amely sorozat 1879-1895 között készült, és több mint 300 szelvényen ábrázolja Itália területét (B VII a 27).

B VII b Olaszország hegy-vízrajzi térképei – érdekesség egy 1792-ből származó kéziratot Alpok-térkép, ahol a hágókat zászlók jelölik (B VII b 6/1).

B VII c Olaszország szaktudományos térképei.

B VIII a Németalföld politikai térképei – közel 200 mű, a legrégebbi 1634-ből való. Sok érdekes adatot tartalmazó sorozattérképet is őrzünk, mint pl. *Naudin Cartes particulières de Flandre...* című 1700 körül készült, 20 lapból álló kéziratot térképét, kb. 1:63000 méretarányban (B VIII a 150). A múlt századból Belgiumról rendelkezünk 1:80000 méretarányú sorozattal, amely 25 lapos (B VIII a 130), Hollandiáról pedig 1:50000 méretarányos, 1870-ben kiadott, 62 szelvényből álló sorozatot őrzünk (B VIII a 47).

B VIII b Németalföld hegy-vízrajzi térképei.

B VIII c Németalföld szaktudományos térképei.

B IX a Az Osztrák-Magyar Monarchia politikai és általános térképei – igen gazdag anyag; ide tartoznak az Osztrák-Magyar Monarchia területén fekvő tagállamok, így Magyarország általános térképei a kezdetektől 1918-ig, a Monarchia felbomlásáig. Az anyagot 710 térképmű és 960 megyetérkép alkotja, köztük a Magyarországot ábrázoló legrégebbi térképek közül való *Ionnes Sambucus* (Zsámboky János) Transilvania- (1566) és Magyarország-térképe 1579-ből (B IX a 1073, illetve 490/5), valamint *Wolfgang Lazius Hungariae Descriptio* című térképe az 1570-es évek végéről (B IX a 487/1-1). A megyetérképek közül igen értékesek *Mikoviny Sámuel* kéziratot megyetérképei a 18. század első feléből, mint pl. a Jászság, Kunság, Pest megye térképei (B IX a 623, 624, 625). A Monarchiát ábrázoló összes sorozattérkép ebben az anyagcsoportban található, de ezekről külön fejezetben lesz szó. Megemlítené azonban *Fallonnak* az I. katonai felmérés alapján készült *Das Österreich Kaiserthum* (Osztrák Császárság) című 1:869000 méretarányos térképe 1822-ből, 9 szelvényen (B IX a 9), és részben a II. katonai felmérésen alapuló *Scheda-térkép a General-Karte der österr. Kaiserstaates* (Az Osztrák Császárság általános térképe) 1856-ból 1:576000 méretarányban, 20 szelvényen (B IX a 17).

A legkorábbi magyar nyelvű térkép 1798-ból származik, ez *Vályi Magyarország Földképe* című, kb. 1:1,3 millió méretarányos munkája (B IX a 513/c).

Megemlítené még *Joannes Lipszky Mappa Generalis Regni Hungariae Parti...* (A Magyar Királyság általános térképe) című műve 1806-ból, 1:470000 méretarányban, 12 csatlakozó térképlappal, melynek jelentőségét nagy mértékben emeli a térképhez tartozó 1808-ban megjelent *Repertorium, Helységnévtár*.

B IX b Az Osztrák-Magyar Monarchia természetföldrajzi térképei – közel 300 mű, köztük igen érdekes *Alois Ferdinand Marsigli Carta des Donau Strohms von Wien bis unter Widdin in 18 sectionen* (A Duna Wien-Widdin között) című 1726-ból származó munkája, 18 szelvényen, amely az addig legrészletesebb Duna-ábrázolás a folyó ilyen hosszú szakaszán, kb. 1:103000 méretarányban (B IX b 112). Igen gazdag a 19. századi Dunát, Tiszát, Balatont ábrázoló térképanyag, melyen nyomon követhetők a vízszabályozások, pl. Vályi Béla *A Tiszavölgy vízszabályozási átnézeti térképén* (méretarány: 1:400000.) Bécs, 1901 (B IX b 234/5).

B IX c Az Osztrák-Magyar Monarchia szaktudományos térképei – több mint 650 mű, zömük a múlt századból. Közlekedési, posta, katonai elhelyezési, néprajzi, turista, erdőgazdasági térképek stb.

B X a, b, c

A Pireneusi-félsziget politikai, természetföldrajzi, szaktudományos térképei.

B XI a Oroszország, Lengyelország politikai térképei – mintegy 330 mű, legkorábbi közülük *Jansson-Mercator Livonia*- (Lettország) térképe, 1636-ból, kb. 1500000 méretarányban (B XI a 172). Több sorozattérkép ábrázolja az orosz és a lengyel területeket: pl. az *Atlas Russicus... Acad. Scient.* 1745-ből, 21 szelvényen (B XI a 10), vagy 1820-ból a *Kriegstopographische Karte von Russland* (Oroszország hadi térképe), 1:126000 méretarányban, 254 szelvényen (B XI a 39), illetve Lengyelország 1820-1888 között készült, 98 szelvényből álló, szintén 1:126000-es méretarányú térképsorozata (B XI a 93).

B XI b Oroszország, Lengyelország természetföldrajzi térképei.

B XI c Oroszország, Lengyelország szaktudományos térképei.

B XII a Svájc egész területének és az egyes kantonoknak politikai és általános térképei – mintegy 70 mű, legrégebbi gyűjteményünkben egy 16. sz. elejéről származó térkép, címe: *Nuova Carte dei XIII Cantoni degli Svizzeri...*, (Svájc XIII kantonjának új térképe) (B XII a 8).

B XII b,c Svájc természetföldrajzi, szaktudományos térképei.

B XIII a Skandinávia politikai térképei, mintegy 90 mű. A legrégebbi 1621-ből való, nagy részük a 19. századból származik. Igen érdekes többek között Svédországról a *Generalstabens Karta öfver Sverige* (Svédország általános térképe) 1858-ból, 1:100000 méretarányban, 82 szelvénylapon (B XIII a 22/2), vagy Dániáról az *Atlas von Danemark*, 1768-1805 között, 15 szelvénylapon (B XIII a 55).

B XIII b, c

Skandinávia természetföldrajzi, szaktudományos térképei.

B XIV a, b, c

Az Osztrák-Magyar Monarchia utódállamainak (Ausztria, Csehszlovákia) 1918 utáni politikai, közigazgatási, természetföldrajzi, szaktudományos térképei.

B XV a Magyarország térképei a Monarchia felbomlásától napjainkig. Közigazgatási, politikai, községhatáros térképek, különféle munkatérképek. Ide tartoznak az országot ebben az időszakban ábrázoló sorozattérképek, amelyekről külön fejezetben esik majd szó. Jelenleg mintegy 150 mű tartozik ide, de az újonnan megjelenő Magyarország-térképek állandóan gyarapítják az anyagot.

B XV b Magyarország 1918 utáni természetföldrajzi térképei – hegy-vízrajzi, földtani térképek, Balaton-térképek, Magyarország vízrajzi térképe a folyószabályozások előtt és után stb., mintegy 210 mű.

B XV c Magyarország 1918 utáni szaktudományos térképei – turista-, környéktérképek, néprajzi térképek, autó- és vasúti térképek, mintegy 500 mű.

C a, C b, C c

Afrika politikai, természetföldrajzi, szaktudományos térképei.

D a Amerika (Észak-, Közép-, Dél-) politikai térképei. Az USA államairól érdekes egy 1876-79 körül készült, 40 szelvényből álló sorozat különböző méretarányban (D a 150-177), vagy az 1920-39 között készült *The topographic maps of the United States*, 1:62500 méretarányban, 55 szelvényen (D a 77).

D b, c Amerika természetföldrajzi, szaktudományos térképei.

E a, E b, E c

Ázsia politikai, természetföldrajzi és szaktudományos térképei.

F a, F b, F c

Ausztrália politikai, természetföldrajzi, illetve szaktudományos térképei.

Túl a földrajzi-területi besoroláson (A, B, C, D, E, F), amely kontinenseket, országcsoportokat, országokat, országokon belüli/nagyobb területi egységeket foglal magában, a város-ábrázolásokat, útikönyveket a „G” jelzet alatt gyűjtjük. Ezen belül további tagozódás: a G I a-m-ig az európai városokat, a G II – G V a többi kontinens városait, útikönyveit tartalmazza. Részletesen a következő:

G I a Európai országok, albumok városokról.

G I b Balkáni városok térképei, köztük több kézirat. 270 térkép és országleírás.

G I c Németországi városok, erődök, főleg a múlt századból. Több kézirat. Térkép mellett rézmetszetek, nyomatos térképek találhatók itt. Igen gazdag anyag, mintegy 780 térkép és útikönyv.

G I d Franciaország városai, erődjei, útikönyvei.

G I e Angliai városok és útikönyvek.

G I f Olaszországi városok, főleg Róma, Velence, Nápoly, Verona, Vicenza, Ancona városairól, több mint 500 térkép és útikönyv.

G I g Németalföld-i (Hollandia, Belgium) városok, útikönyvek.

G I h Ausztria-Magyarország városainak térképe, több mint 3000 térkép és útikönyv, sok kéziratos anyag, több Budai-vár ábrázolás a 18. század második felétől, Buda és Pest térképei a 19. századtól napjainkig, a komáromi erőd több száz szelvényből álló ábrázolása, valamint ide kerülnek a napjainkban megjelenő egyéb várostérképek is. A magyar városokról és községekről 2000 db körüli, 1916-1941 között kiadott kataszteri térképet is őrzünk.

G I i A Pireneusi-félsziget városai.

G I k Oroszországi (majd Szovjetunióbeli), továbbá Lengyelországi városok térképei, főleg e századból.

G I l Svájci városok térképei.

G I m Skandináviai városok térképei.

G II Afrikai városok térképei.

G III Amerikai városok térképei.

G IV Ázsiai városok térképei.

G V Ausztráliai városok térképei.

A Térképtár gyűjtőkörének egyik legfontosabb részét alkotják a hadtörténelmi vonatkozású térképek, amelyek ütközeteket, csatákat, háborús eseményeket mutatnak be „H” jelzet alatt. A 18. század végéig a térképi ábrázolások még háromszögelés, egyezményes jelek nélkül készültek, különösen a hadseregek menetvonalait, táborhelyeit, erődítéseit tartalmazták, tehát a hadműveletekkel voltak kapcsolatosak. A katonai rendfokozattal rendelkező mérnökök alaprajzszerű vagy perspektivikus rajzokat készítettek a csatateretek, táborozások környékéről. A katonai sorozattérképek megjelenésétől fogva, amelyek részletes felméréseken alapultak, megváltoztak a hadtörténelmi térképek: a kinyomtatott térképek alapul szolgáltak a különböző hadi események ábrázolásához. Így a 16-18. századig sok a kéziratos ábrázolás (kivéve az utólag készültet), a 19. század végétől az alaptérképek zöme nyomtatott, a rávitt hadtörténelmi eseményeket kézzel rajzolták.

A „H” jelzeten belül a térképek kronologikus beosztásúak:

H I Ókori háborús eseményeket ábrázoló térképek.

H II Hadtörténelmi térképek 476-1491-ig.

H III Újkori háborús eseményeket ábrázoló térképek (a-e).

H III a Hadtörténelmi térképek 1492-1600 között.

H III b Hadtörténelmi térképek 1601-1650 között.

H III c Hadtörténelmi térképek 1650-1700 között.

H III d Hadtörténelmi térképek 1701-1740 között.

H III e Hadtörténelmi térképek 1740-1789 között.

H IV Újabbkori háborúk (a-g).

H IV a Hadtörténelmi térképek 1790-1820 között.

H IV b Hadtörténelmi térképek 1821-1840 között.

H IV c Hadtörténelmi térképek 1841-1913 között.

H IV d Az első világháború hadtörténelmi eseményei – közel 5000 db térkép, illetve légifotó; igen jelentős anyag, melynek beosztása hadszínterek szerint történt (orosz, olasz, balkáni, román, nyugati és török), ezen belül szinte napról napra, kronologikus sorrendben követhetők az események.

H IV e A legújabbkori háborúk térképei 1919-1939 között.

H IV f A második világháború térképek 1939-1950 között.

H IV g Az 1950 utáni hadtörténelmi térképek.

A békebelei táborozások, hadijátékok a „J” jelzet alatt találhatók, ezek nagy része magyarországi (Pest környéki), illetve Monarchia-beli táborozások, hadijátékok, mintegy 150 mű.

A „K” jelzet alatt a korabeli (18-19. századi) országleírásokat őrizzük, főleg Közép-Európa területéről; ezek stratégiai szempontból fontos városok, várak, folyók, átkelők leírásait tartalmazzák, néha térképvázlattal.

Az „L” jelzet katonaföldrajzi leírásokat tartalmaz, mintegy 250 kötetben, az Osztrák-Magyar Monarchia, továbbá a Balkán országairól, valamint Német- és Olaszországról.

A Térképtár belső munkáját valamint a kutatók igényeit több ezer kötetből álló kézikönyvtár elégíti ki. Ezek csoportosítása a következő:

I. Folyóiratok (Földrajzi Közlemények 1873-tól, Földrajzi zsebkönyv, Földrajzi Értesítő, Térképészeti Közlöny, Geodézia és Kartográfia, Kartographische Nachrichten stb.)

II. Lexikonok.

III. Szótárak.

IV. Jelkulcsok.

V. Tereptankönyvek.

VI. Hazai és nemzetközi térképek prospektusai és az áttekintőlapok kiadványfüzetek.

VII. Szakkönyvek.

VIII. Helységnévtárak.

IX. Monográfiák.

X. Kézírtos tanulmányok.

A katonai topográfiai térképek

A 18. század második felére egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a hadszínterek kiválasztásához, a támadások előkészítéséhez, a terepet részletesen ábrázoló, az egész Birodalom területére kiterjedő térképekre van szükség, amelyek a települések, utak, vizek, mocsarak és a domborzat pontos ábrázolását adják.

Magyarország területének a feltérképezésére az Osztrák Birodalom, majd az Osztrák-Magyar Monarchia keretén belül került sor, ezeket hívjuk I., II., III. katonai felmérésnek. Saját korukban a felmérési, sőt gyakran a levezetett méretarányos térképek is szigorúan titkosak, így a polgári élet számára hozzáférhetetlenek voltak. A két világháború között az önállóvá vált magyar katonai térképészet a III. katonai felmérésből származó szelvények egy részét felújította. A II. világháború után áttértek a *Gauss-Krüger* rendszerre, melynek különböző méretarányú szelvényei napjainkig több kiadást, felújítást értek meg.

A Térképtárban teljesnek tekinthető a katonai sorozattérképek anyaga, a felvételi és levezetett méretarányok egyaránt, az anyag egy része másolatban van meg. Sok szelvényt többször kiadtak, gyűjtőkörünk ezekre is kiterjed. A katonai sorozattérképek is besorolást nyertek a már előbb leírt katalógusrendszerbe (B IX a, illetve B XV a), de tárolásuk az anyag hatalmas mennyisége miatt külön történik.

Az alábbiakban következik a Térképtárban megtalálható, Magyarország területét ábrázoló fontosabb sorozattérképek kronologikus felsorolása:

– I. katonai felmérés – 1:288000 méretarányú, az eredeti színes, kézírtos szelvények a bécsi Kriegsarchivban találhatók. A felmérés országonként, illetve tartományonként történt:

- történelmi Magyarország területe – 1782-1785, 965 db szelvény; Térképtárunkban eredeti méretű, fekete-fehér fotó formájában, illetve színes fénymásolatban van meg (B IX a 527, illetve B IX a 1116).

- Erdély – 1769-1773 (280 szelvény, B IX a 715), Temesi-Bánság – 1769-1773 (208 szelvény, B IX a 577) nem méretarányos, kisméretű, fekete-fehér fotomások formájában találhatók meg.

Levezetett méretarányú térképek:

- 1:115200 – 39 szelvény, fekete-fehér, nem méretarányos fotomások, 1783 (B IX a 528/1-a).

- 1:192000 – 43 szelvény, színes, eredeti nagyságú fénymások, 1782-84 (B IX a 1120).

– II. katonai felmérés – 1819-1869, 1:28800 méretarányú, az eredeti színes szelvények a bécsi Kriegsarchivban találhatók:

- történelmi Magyarország (1087 szelvény, B IX a 530), Erdély (295 szelvény, B IX a 719/11), mindkettő eredeti méretű, egyszínű másolat.

Levezetett méretarányú térképek:

- 1:144000 – 1869-1881, 141 szelvény, rézmetszet (B IX a 531).

- 1:288000 – 1858, 17 szelvény (B IX a 521).

– III. katonai felmérés – 1869-1884, 1:25000 méretarányban:

- történelmi Magyarország és Erdély területét 1353 db szelvény ábrázolja (B IX a 397). 104 db eredeti, színes térképszelvényt őrzünk a Térképtárban, a többi fekete-fehér nyomdai másolat.

Levezetett méretarányú térképek:

- 1:75000 – 1873-1889, 367 db szelvény, egyszínű kiadás (B IX a 33).

- 1:200000 – 1887-1913, színes, egész Közép-Európa területére elkészült térképmű (B II a 39).

A Monarchia felbomlása után létrejött az első önálló magyar katonai térképező szerv (m. kir. Állami Térképészeti Intézet), amely a III. katonai felmérés alap- és levezetett méretarányos szelvényeit újította fel, de ez nem készült el az ország egész területére. 1940-1944 között kiadtak az akkori országterületre (a visszacsatolt részekkel együtt) egy 1:50000 méretarányú sorozatot (B IX a 39).

A II. világháború után megváltozott a katonai sorozattérképek rendszere, méretarányosorozata. Bevezetésre került a Gauss-Krüger térképrendszer, amelynek méretarány sorozata: 1:25000; 1:50000; 1:100000; 1:200000; 1:500000. 1950-52 között a korábbi térképeket újították fel Gauss-Krüger rendszerben. 1953-59 között történt meg az ország újrafelmérése 1:25000 méretarányban (a III. katonai felmérés óta az első, amely az ország egész területére kiterjedt!). Azóta a levezetett méretarányú térképek többször megjelentek.

A Térképtárban gazdag légifénykép gyűjtemény található. Mintegy 45000 db II. világháború előtti és alatti felvételt őrzünk, az ország egyes (akkor felmérésre kerülő) területeiről. Az 1950-60-as évekből a teljes országterületre rendelkezünk légifotókkal, ezek száma mintegy 80000 db.

Muzeális anyagnak tekinthető néhány térkép (a III. katonai felméréstől kezdve) alapanyaga, felmérési lapjai, tisztázati rajzai.

A Térképtár kutatószolgálat, fejlődése

Az anyag évi 4000-5000 tétellel gyarapodik, ezeket a fent ismertetett katalógusrendszerbe illesztjük be. Minden térképről leírás készül (cím eredeti nyelven, méretarány, kiadás helye, ideje, kiadó, nagyság, megjegyzések stb.), és anyagcsoportonként (pl. B IX a) katalóguskönyv készül róluk, amelyhez névmutató, illetve szakmutató tartozik. Számítógépes feldolgozással elkészült egy teljes, összesített névmutató is, amely a kútatást megkönnyíti. Tervezzük a katalógusrendszer számítógépes feldolgozását, valamint a rosszabb másolati minőségben meglevő katonai felmérések (I., II., III.) eredetijéről színes fénymásolatok elkészíttetését, amelyek használati értéke az eredetivel megegyező.

A Térképtárat évente 500-600 kutató keresi fel személyesen, illetve levélben, munkatársaink szaktanácsadással segítik munkájukat. Gyakran kölcsönözzük térképeinket (vagy annak másolatait) kiállításokhoz. Előzetes bejelentés alapján bármilyen csoportot fogadunk és bemutatjuk gyűjteményünket, amely a földrajz, történelem, néprajz stb. iránt érdeklődő diákok, sőt tanárok számára is érdekes lehet.